

Letsugas

Pagtanom ha Gawas o Mahawan nga Lugar

Ngaran han Tanom:Letsugas

Pagliwan-liwan han Tanom

Pagliwan-liwan han tanom: Kahuman pagtanom hin letsugas, liwane ine hin cucurbits,atsar,tarong,mais,broccoli,repolyo o petsay. Likaye an pagbalik pagtanom han letsugas kahuman ha pagpa-nguha hine.

Klima ngan Tuna

An lettuce/letsugas naayon pagtubo ha eksakto la nga temperatura nga aada ha 15-35° Centigrado ngan mas maayon ha matugnaw nga panahon ha mga ubos nga parte han tuna. Ha mga hata-as nga temperatura, an naporma ngan lidong nga mga dahon (ulo) han letsugas pwede humaluag ngan an pinaka punoan hine umaksyon paghataas nga may kaupod nga pagbukad. Ha pagpananom han letsugas, kon mas sayo an panmukad han tanom ngan mas hataas an punoan maresulta gud ha pagka alkanse han mga mag-uuma.

An letsugas pwede patubuoan ha bisan ano nga klase han tuna nga maupay an kalidad ngan tambok. Kasagaran ine nga patubuoan ha medyo alkaline, barason ngan matambok nga tuna, ngan dire nailob pagtubo ha tuna nga may kaaslom nga (ubos paha 6 an Ph).

Pag-andam han Tuna nga Pagtatanman

Araduha nga kagkaga an tuna nga pagtatamnan makaduha para mapusak an mga buk-ol nga tuna, mapatag ine ngan matanggal an mga banwa/siot. Pag andam hin hinabok nga tuna nga aada ha 15-20 sentimetro an kahatas-on, usa ka metro an kahalapdon ngan tunga ha metro an kaharayo kada usa. Paghimo gihap hin kanal nga maserbe nga agi-an o arawasan han sobra nga tubig ha kada ligid han tuna nga tatamnan.

Seguradoa nga matubigan hin maupay an mga hinabok nga tuna nga pagtatamnan para ma-andam ine ha pagtanom.

Pantabon han Tuna

Base ha tiningingan nga eksperimento ha Claveria, 8 tikadto ha 14 ka porsyento an paghata-as o pagdako han abot ha gintabunan nga tuna kon ikumpara ha waray tabuni nga tuna. An pinaka-epektibo nga garamiton nga pantabon kay an uhot han humay ngan dahon han mais. An panit han humay ngan dahon han madre de kakaw pwede gihap nga gamiton. An pantabon kinahanglan nga ibutang ha bawbaw han mga hinabok nga saburan usa ka semana ha dire pa itanom an letsugas/lettuce.

Aplayi hin organiko nga pantabon mga 2.5 sentimetro an kadakmol para mamenosan an pag-alisngaw han tubig ha tuna ngan mapugngan an pagturok ngan pagtubo han mga banwa/siot.

Bag-o nga tinanom nga letsugas

Mga seedling han letsugas nga pwede na itanom

Pagtanom

Kahuman ha 18 ka adlaw tikang ha pagtalpok, ngan usa ka semana hine nga hinay-hinay nga pagbutang ha sirak tanom, pwede na ibalhin an mga tanom ha inandam nga tuna. An pagtanom ha kulop diin malindong naan palibot an pinaka-maupay nga panahon para mamenosan an dire maupay nga epekto ha pagbalhin hine labi nagud kon masirak/mapaso an panahon. Bis-igi hin maupay an mga igtaranom ha dire pa ine kuhaon ha tray para igtanom.

Himua nga 4 ka tudling han mga tanom kada hinabok nga tuna, nga 25 sentimetro an kaharayo, surati/markahi hin 20-25 sentimetro an kaharayo ha kada puno-an han tanom. Pagbuho hin parehas an kahalarom han tray nga gintamnan ngan hinaya pagbutang an mga tanom didto ha ginhimo nga buho. Pundoka an mga tuna didto ha punoan han tanom ngan hinaye ine pagduon para mapahimutang an tanom ngan mapatag an tuna ha palibot hine. Kahuman han pagtanom, bis-igi dayon an mga tanom ngan likaye gud nga ine masobrahan hin tubig nga maresulta ha pagkalumos hine.

Pagkontrol han Banwa/Siot

- Araduha an tuna ha dire pa ine tamnan para mamenosan an mga banwa, mapahumok an mga nanig-a nga taramnan
- Gamete hin organiko nga pantabon an tuna para mamenosan an pag-giho hine.
- Ha panahon han pagtubo han tanom, gamete hin bolo para ha mano-mano nga pamaagi ha pagkuha han mga banwa o siot.
- Bombahi o esprihi an mga kanal, mga agian taliwala ha mga hinabok nga tuna ngan saburan hin systemic nga pamaty hin siot.

Panguha

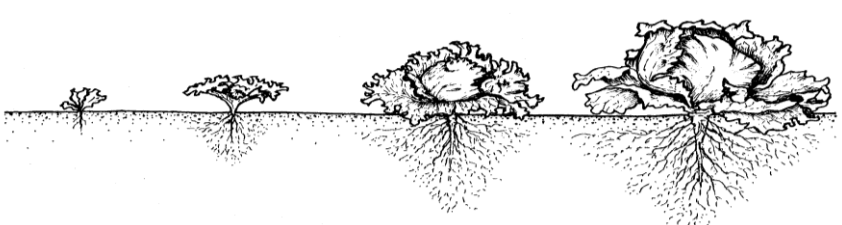
Kuhaa an letsugas kon ine 30-40 na ka adlaw tikang ha pagtanom (ha dire pa ine naaksyon panmukad), kon an mga lidong nga dahon (ulo) umabot naha saktong kadako para ibaligya, ngan depende gihap ine ha klase/barayte. Para ha iceberg nga klase han letsugas, kuhaa ine kon an naporma ngan lidong nga mga dahon (ulo) pinaka-dagko na basi ha iya barayte ngan kon ine bus-ok ngan matig-a pa.

An panguha han letsugas kay kinahanglan nga pagbuhaton pina-agi ha pag-utod ha punoan hine gamit an matarom nga kutsilyo. An mga dahon nga nakaputos kay pwede tanggalon kon kinahanglan o pwede gihap ibilin la ha tuna ngan pasagdan nga malaya para makabulig gihap ha pagbalik han sustansya han tuna.

Aga an maupay nga oras panguha kay matugnaw paan ulo ngan mahumok.

An letsugas kinahanglan nga kuhaon ha dire pa maaksyon ha panmukad. An pagtikang han pamukad hine masasabtan kon an pinak-udlot nga aada ha sulod ha naporma nga ulo (nalidong an mga dahon) matikang naha paghata-as, labina ha mga dahonon nga klase han letsugas. An pagtikang han panmukad maresulta gihap ha pagkapait han dahon hine, diin dire na gud ine maupay ngan kinahanglan pa nga mahitabo

Pagdumara han Abono, Patubig ngan Paglikay ha mga Peste ngan Sakit han Letsugas

PERYOD HA PAGTUBO HAN LETSUGAS					
	Ha dire pa itanom	Pagbalhin han tanom	Pagtubo		Paggurang
					
Abono	Ha dire pa itanom, butangi daan hin abono an kada buho nga tatamnan ngan isagol ine ha tuna. Ha panahon ha pagtubo na han tanom, abonohi ine utro usa ka pulgada an distansya tikang ha punoan han tanom. Seguradoa gud nga dire maigo an dahon han tanom hin abono, para malikayan an pagkasunog hine. Dugang abono an ihatag ha tanom kada ika-duha kasemana labina ha panahon han pagporma han ulo ngan kahuman panguha hine. Gamita ine nga basihan kon san-o ngan ano kadamu an pag-abono.				
San-o	Ha panahon han pagtanom	1 ka semana ha dilre pa itanom.	2 ka semana human paagtanom	3 ka semana human paagtanom	Dugang pa nga pag-abono
kadamo	10 gramo nga rehistradong organiko nga abono ngan 10 gramo (16-16-16 N-P ₂ O ₅ -K ₂ O) kada tanom	75 gramo nga Calcium nitrate (19% Ca & 15,5% NO ₃) kada 16 litro nga tubig Bis-igi hin 150 mL kada tanom	150 gramo nga Calcium nitrate (19% Ca & 15,5% NO ₃) kada 16 litro nga tubig Bis-igi hin 150 mL kada tanom	225 gramo nga Calcium nitrate (19% Ca & 15,5% NO ₃) kada 16 litro nga tubig Bis-igi hin 150 mL kada tanom	
Patubig	Pagsukol hin tubo nga gagamiton ha patubig nga amo it mabis-ig ha tanom kada tudling. Gamete hin tag-usa ka tubo kada tudling nga may buho nga 25 centimetro an kaharayo nga amo it maserbe nga awasan ha tubig alang ha panbis-ig han mga tanom, pinaka-maupay nga pama-agi nga hulson hin duro an tuna para makatubo gihap an gamut han letsugas.				
		Bis-igi gihap an tanom kahuman ine ibalhin hangtod nga an tuna mahulos hin duro.	Bis-igi kada 3-4 ka adlaw sulod ha upat kutob ha unom ka oras o hangtud nga mahulos nahin duro an tuna.	Bis-igi kada 3-4 ka adlaw sulod ha 4-6 ka oras o hangtud nga mahulos na hin duro an tuna. Ayaw paughi o pasobrahe hin tubig an tanom.	
Peste/ Insekto	Bantayi ngan obserbahi permi an mga tanom para malikayan an peste. Kita-a an mga udlot ngan an ilarom han mga dahon hine. An gin-aprobahan la nga panmatay han insekto o 'insecticide' an pwede gamiton sumala ha nakasurat ha botelya o ha produkto. Pusaka an bonay ngan kaba-kaba han alibangbang. Utda an gin-atake nahin peste nga				

	mga dahon. Kuhaa an mga tir-as o ulod ha bunga ngan dahon nga masakiton ngan ilubong ine. Ayaw igburo-balhin an mayda na peste nga tanom para dire ine manapon.				
		Aphids, cutworm, leaf miner	Aphids, cutworm, leaf miner	Aphids, cutworm, leaf miner	Aphids, cutworm, leaf miner
Mga Sakit	Bantayi ngan obserbahi permi an mga tanom para masabtan gihap kon gin-atake na ine hin sakit. Gabuta an mga nasakit na nga tanom nga dire na pwede matambalan ngan maghinay ha pan-utod han mga sanga ngan iba pa nga parte han tanom nga gin-atake na han peste. Hugasi permi an ginamit ha pag-utod ha kada tanom para malikayan an pagbalhin-balhin han sakit. An 'bacterial wilt' ngan 'blight pwede makuha tikang ha ginamit ha pag-utod han tanom. Ibutang hin plastic nga surudlan an inutod nga parte han tanom nga natapnan nah in sakit para dire na ine tumapon ha iba pa nga magtambok nga tanom ngan malikayan an pagkanap han sakit. Mga gin-aprobaran nga fungicides laan gamiton nga aada nakabutang ha mga ginputsan o ginsudlan hine.				
			Southern blight/rot, soft rot, grey (botrytis)/ white (sclerotinia) mould, bacterial leaf spot	Southern blight/rot, soft rot, grey (botrytis)/ white (sclerotinia) mould, bacterial leaf spot	Southern blight/rot, soft rot, grey (botrytis)/ white (sclerotinia) mould, bacterial leaf spot

Burohaton kahuman ha Panharbes/Panguha

Kon ine naharbes naan letsugas kay dali la madunot kon ikukumpara ha aada pa ine ha punoan. Ine gud an imo angay nga pagbuhaton ha mga naharbes nga ulo han letsugas.

1. **Kuhaa** kon matugnaw naan panahon sayo ba han aga o kulop
2. **Ibutang** an kinuha nga ulo han letsugas harayo ha sirak ha labing dali nga panahon.
3. **Tanggala** ngan ilain an mga dahon nga dunot, nanlaya ngan sakiton kinahanglan gihap nga ibutang an letsugas harayo ha kontaminasyon ha tuna o bis-ano paman nga dunot/laya nga parte han tanom.
4. **Ilain-ilan** an mga ulo hine base ha eksakto nga kadako para ha manmaralit.
5. **Isulod** gihap an mga kinuha nga letsugas ha karton nga mayda buho nga kahungawan o ha plastik nga karton ha paagi nga mamenosan an pagkadunot hine ha panahon ha pagbiyahe hine tipakadto ha merkado.
6. **Ipadara** an naharbes ngadto ha merkado ha labing dali nga panahon. Kinahanglan nga mayda la guti nga panahon tikang ha pagharbes/panguha hangtod na nga mabaligya na ine ha merkado.
7. **Kitaa** kon gin-ano pag-abot han imo mga naharbes/nakuha nga letsugas didto ha merkado ngan permi paningkamuti nga maupay paan kalidad ha imo letsugas ha pag-abot hine ha merkado.

Letsugas nga aada naha eksakto nga panahon para kuhaon

Ha panguha han letsugas, utda pagawas an punoan hine gamit an matarom nga kutsilyo

An panmukad han letsugas usa ka dire na kinahanglan nga mahitabo ha tanom ngan kinahanglan gud nga ini mapugngan.

Bantayi kon gin-ano pagtikang paghataas an udlot nga dahon han letsugas

Mga Angay Pa Nga Buhaton

Kahuman ha pinaka urhi nga panguha han bunga, an mga tanom kinahanglan gud nga tanggalon ngan gabuton. Araduha gihap an tuna para malikayan an pagdamu ngan pagkanap han mga insekto ngan sakit didto ha lain pa nga mga tanom. Ine nga mga butang kay kinahanglan gud nga buhaton.

Applied Horticultural Research Pty Ltd (AHR), the Australian Centre for International Agricultural Research (ACIAR) and NSW Department of Primary Industries (NSW DPI) make representations and expressly disclaims all warranties (to the extent permitted by law) about the accuracy, completeness, or currency of information in this fact sheet. Users of this material should take independent action before relying on it's accuracy in any way. Reliance on any information provided by AHR, ACIAR or NSW DPI is entirely at your own risk. AHR, ACIAR or NSW DPI are not responsible for, and will not be liable for, any loss, damage, claim, expense, cost (including legal costs) or other liability arising in any way from your use or non-use of information in this fact sheet, or from reliance on information AHR, ACIAR or NSW DPI provides to you by any other means.